

Begrippenlijst

biologische therapie/biologica een algemene term voor middelen van biologische oorsprong. Bij de kankerbehandeling wordt de term gebruikt voor middelen als hormonen en antistoffen, ter onderscheiding van chemotherapie en radiotherapie.

biopt een klein stukje weefsel dat weggenomen wordt uit een tumor of verdacht gebied voor een diagnose.

carcinogeen kankerverwekkend = oncoogeen.

carcinogenese het ontstaan van kanker.

carcinoom kanker van cellen van bekleedend weefsel en klierweefsel, zoals darmen en borsten.

cervix baarmoederhals.

chemotherapie therapie met behulp van middelen die cellen doden en/of de celdeling remmen.

chromosoom draadvormige structuur in de celkern waarin het DNA is verpakt in eiwitten. De kernen van menselijke cellen bevatten 23 chromosoomparen. Van ieder paar is een chromosoom afkomstig van de vader en een van de moeder.

CT-scan afbeeldingstechniek gebaseerd op röntgenstraling. Heel geschikt voor de opsporing van bepaalde uitzaaiingen

en voor driedimensionale plaatjes van tumoren. CT staat voor Computer Tomografie: met behulp van de computer worden denkbeeldige plakjes gesneden van het gescande.

cytostatica middelen die voor chemotherapie worden ingezet.

DNA desoxyribonucleïnezuur, de drager van de erfelijke informatie van de meeste levende wezens. Het molecuul heeft de vorm van een wenteltrap of dubbele helix.

Epstein-Bar Virus (EBV) behoort tot de groep van de herpesvirussen. EBV is de veroorzaker van de onschuldige ziekte van Pfeiffer (kissing disease). Naar schatting is negentig procent van de wereldbevolking besmet met EBV. Onder bepaalde omstandigheden veroorzaakt EBV lymfomen en tumoren van de neuskeelholte.

gen specifiek stukje DNA dat de code bevat voor het maken van een eiwit.

genexpressie als een gen tot expressie komt, wordt de code overgeschreven op een strengetje boodschapper-RNA. Dat verhuist vervolgens van de celkern naar het cytoplasma, waar het processen in gang zet die resulteren in de aanmaak van een eiwit. De aminozuurvolgorde daarvan wordt bepaald door de code in het RNA. Slechts een klein deel van de genen komt in een cel tot expressie, afhankelijk van de soort cel en het stadium waarin de cel verkeert.

groefactor een eiwit dat cellen aanzet tot deling.

Helicobacter pylori een bacterie die bij veel mensen in de maag voorkomt en maagzweren en maagkanker kan veroorzaken.

hormoontherapie behandeling met middelen die de groeibevorderende werking van hormonen op bepaalde kankercellen remmen. Onder meer toegepast bij de behandeling van borstkanker en prostaatkanker.

Humaan papiloma virus (HPV) Letterlijk: menselijk wratten virus. Er zijn meer dan 50 verschillende stammen van het HPV. Een aantal daarvan veroorzaken een ontsteking van de baarmoederhals die kan ontaarden in kanker.

Integrale Kanker Centra (IKC) regionale netwerkorganisaties die hulpverleners in de oncologie en de palliatieve zorg ondersteunen. Er zijn er negen in Nederland.

kiembaanmutatie een fout in het DNA van de geslachtscellen die doorgegeven wordt aan het nageslacht.

leukemie kanker van bloedvormende cellen.

lumpectomie borstsparende operatie, waarbij alleen de tumor en de directe omgeving daarvan verwijderd worden.

lymfoom een bijzondere vorm van bloedkanker, namelijk van de lymfocyten.

mammacarcinoom borstkanker.

mammografie röntgenopname van de borst.

mastectomie het afzetten van een borst.

melanoom agressieve vorm van huidkanker.

metastase uitzaaiing.

micro-array analyse een techniek waarmee snel van heel veel genen tegelijk bepaald kan worden welke in cellen tot expressie komen. Daarmee kunnen verschillen tussen normale en kankercellen worden aangetoond.

monoklonale antistof geproduceerd door één type immuuncel, waaruit een kloon gemaakt is zodat alle daarvan afkomstige cellen dezelfde antistof maken. (In tegenstelling tot de zeer heterogene polyklonale antistoffen die in het lichaam worden gemaakt.) Ze worden bijvoorbeeld aangewend tegen groeifactoren of hun receptoren, tegen de kankercellen zelf of tegen de bloedvaten van de tumor. Monoklonale antistoffen behoren tot de nieuwere biologische kankerbestrijdingsmiddelen.

mutageen mutaties veroorzakend.

MR of MRI magnetische resonantie imaging (beeldvorming), gebruikt voor diagnostiek van afwijkingen in het lichaam.

RNA ribonucleïnezuur, neemt de genetische code van DNA over en vertaalt het in eiwit.

oncologie ‘kankerkunde’.

oncogeen kanker teweegbrengend = carcinogeen.

palliatieve sedatie met geneesmiddelen het bewustzijnsniveau zoveel verlagen dat het lijden verlicht wordt.

palliatie bestrijding van pijn en ander ongerief, niet meer bedoeld ter genezing.

Pap-smear uitstrijkje van de baarmoederhals (cervix) dat wordt gebruikt voor screening op cervixkanker.

PECT staat voor Positron Emissie Computerized Tomografie.

PET-scan Positron Emissie Tomografie: techniek die radioactief gemarkeerde stoffen in het lichaam zichtbaar maakt, waardoor de positie van tumoren en hun stofwisseling kunnen worden bepaald.

qaly's Quality adjusted years of life. Een maat voor het effect van behandelingen waarin rekening wordt gehouden met de kwaliteit van leven.

radiotherapie behandeling van kankerweefsel met ioniserende straling.

receptor ‘ontvanger’: onderdeel van een cel waaraan een specifieke stof zich bindt waardoor een proces, bijvoorbeeld celdeling in gang wordt gezet.

sarcoom een tumor van bindweefsel of bot.

schildwachtklier eerste lymfklier die de kankercellen van een gezwel passeren nadat ze in de lymfevaten terecht zijn gekomen. Gebruikt om te controleren op uitzaaiingen. De schildwachtklier wordt bij een operatie als eerste verwijderd en gecontroleerd op kankercellen. Als die er niet zijn, hoeven andere klieren niet weggehaald te worden.

stabiliteitsgenen genen die coderen voor eiwitten (enzymen) die betrokken zijn bij de reparatie van fouten (mutaties) in DNA.

tumor gezwel.

tumorsuppressorgenen genen die coderen voor eiwitten die zorgen dat een cel niet in deling gaat. P53 is een bekend voorbeeld.